

BOLALARGA NISBATAN OILADAGI ZO‘RAVONLIK HOLATLARI TA‘SIRIDA PSIXOLOGIK MUAMMOLAR

Fozilova Fazilat Otaboyevna

Xorazm viloyati Qo‘shko‘pir tumani 28-maktab psixologi

Abdullayeva Zebo Maqsudovna

Xorazm viloyati Qo‘shko‘pir tumani 27-maktab psixologi

Oiladagi zo‘ravonlik bolalarning farovonligiga ta'sir qiladi. Agar siz yoki siz bilgan kishi oiladagi zo‘ravonlikni boshdan kechirayotgan bo‘lsa, resurslarga qo‘ng‘iroq qiling ushbu xabarnomada keltirilgan zudlik bilan yordam uchun. Yuridik yordam ba’zi hollarda vakillikni ta'minlaydi. Oiladagi zo‘ravonlik barcha oila a'zolariga, shu jumladan bolalarga ham ta'sir qiladi. Bolalar jismoniy shikastlanish yoki tahdidlarga duchor bo‘lishlari mumkin, lekin ular o‘z ota-onalari yoki uydagi boshqa kattalar o‘rtasida zo‘ravonlik guvohi bo‘lganlarida hissiy iztirobni boshdan kechirishlari mumkin. Agar bola uydagi zo‘ravonlik tufayli uyda xavfsiz bo‘lmasa, kattalar qurboni qo‘llab-quvvatlanishi kerak. Zo‘ravonlik qurbonlari, agar ular shoshilinch boshpana, moliyaviy yordam, oziq-ovqat va boshqa asosiy ehtiyojlar bilan ta'minlangan bo‘lsa, zo‘ravonlikni tark etishi va bolalarni xavfdan olib tashlashi mumkin. Bola jarohatlanganda, ba'zi jabrlanuvchilar bolani shifokorga, shifoxonaga yoki belgilangan tibbiy davolanishga olib borishda yordamga muhtoj. Hayotga tahdid soladigan har qanday vaziyatda yordam uchun har doim 911 raqamiga qo‘ng‘iroq qiling.

Zo‘ravonlikka guvoh bo‘lgan ko‘plab bolalar ularning farovonligiga darhol va uzoq muddatli ta'sir ko‘rsatadi. Kichkina bolalar uxlash, qo‘rqinchli tushlar va yotoqda namlash bilan bog‘liq muammolarga duch kelishi mumkin. Kattaroq bolalar boshqa bolalarga yoki ular bilan birga yashaydigan ota-onaga nisbatan tajovuzkor bo‘lishi mumkin. Ba'zi bolalar kelajakka umid bog‘lashmaydi, boshqalari esa o‘rganish va xatti-harakatlarida muammolarga duch kelishadi. Ota-onalar va tarbiyachilar bolaning

hayotiga aloqador bo'lgan boshqa shaxslarga zo'ravonlik haqida xabar berishlari kerak agar bu xavfsiz bo'lsa. Keyin o'qituvchilar, murabbiylar va do'stlar xatti-harakatlardagi salbiy o'zgarishlarni tushunadilar.

Oiladagi zo'ravonlikning uzoq muddatli oqibatlari bolalarda shok, qo'rquv, aybdorlik va g'azabni boshdan kechirishi mumkin. Bu vaziyatda bolalar uchun odatiy his-tuyg'ular. Biroq, his-tuyg'ularni engish bola uchun ham, kattalar uchun ham qiyin bo'lishi mumkin. Ko'pincha bolaning zo'ravonlik guvohiga bo'lgan normal reaksiyalarini boshqarish uchun professional yordam va maslahat kerak bo'ladi. Ba'zida oiladagi zo'ravonlikka duchor bo'lgan bolalarga yordam berish uchun huquqiy tizimni jalb qilish kerak. Ota-onalar voyaga etmaganlar ishlari bo'yicha sudga (agar tomonlar nikohda bo'lmagan bo'lsa) yoki uy-joy munosabatlari bo'yicha sudga (agar tomonlar nikohda bo'lsa yoki nikohda bo'lsa) vasiylikni belgilash uchun shikoya qilishlari mumkin. Bundan tashqari, ota-onalar kelajakdagi zo'ravonlikni to'xtatish uchun bolalarni ham qamrab oladigan Fuqarolik muhofazasi buyrug'ini olish uchun ariza berishlari mumkin. Ushbu arizalar, shikoyatlar yoki iltimoslar bolalarni himoya qilish uchun sud qarori nima uchun kerakligini tushuntirish uchun tasdiqnoma (shaxs imzolagan yozma bayonot, bu haqiqat deb qasamyod qilish) bilan tasdiqlanishi kerak. Bolalarni himoya qilish uchun ushbu arizalarni tayyorlash uchun shakllar onlaynda mavjud.

Oiladagi zo'ravonlik (shuningdek, oila zo'ravonligi yoki oilaviy zo'ravonlik deb ham ataladi) oila sharoitida, masalan, nikoh yoki birgalikda yashashda sodir etiladigan zo'ravonlik yoki boshqa zo'ravonlik turidir.

Oiladagi zo'ravonlik ko'pincha yaqin insoni yoki sherik zo'ravonligining sinonimi sifatida ishlatiladi, u boshqa shaxsga nisbatan yaqin munosabatlardagi odamlardan biri tomonidan qo'llaniladi va munosabatlarda yoki sobiq turmush o'rtoqlar yoki sheriklar o'rtasida sodir bo'lishi kuzatiladi. Keng ma'noda oiladagi zo'ravonlik bolalar, ota-onalar yoki qariyalarga nisbatan zo'ravonlikni ham o'z ichiga oladi. U bir nechta shakllarni o'z ichiga olishi mumkin: jismoniy, og'zaki, hissiy, iqtisodiy, diniy, reproduktiv yoki jinsiy zo'ravonlik kabi. Bu eng oddiy zo'rqlash shakllaridan tortib, nikoh davrida zo'rqlash va

boshqa zo‘ravonlik shakllaridan tortib jismoniy zo‘ravonlikgacha bo‘lishi mumkin, masalan, bo‘g‘ish, kaltaklash, ayollarning jinsiy a'zolarini kesish va kislota tashlash kabi zararlashi yoki o‘limga sabab bo‘lishi mumkin bo‘lgan va insonni nazorat qilish uchun buyumdan foydalanishni o‘z ichiga oladi, misol tayoq. Maishiy qotillik toshbo‘ron qilish, kelinni yoqish, nomus uchun o‘ldirish va ba‘zan birga yashamaydigan oila a'zolarining zo‘ravonligini o‘z ichiga oladi. 2015-yilda Buyuk Britaniya Ichki ishlar vazirligi oiladagi zo‘ravonlik ta'rifini nazoratni o‘z ichiga olgan holda majburiy tarzda kengaytirgan. Butun dunyoda oiladagi zo‘ravonlik qurbonlari ko‘pchiligini afsuski ayollar tashkil qiladi va ayollar zo‘ravonlikning yanada og‘ir shakllarini boshdan kechirishadi. Ular, shuningdek, erkaklariga qaraganda, o‘zini himoya qilishda yaqin sherik zo‘ravonligidan foydalanishlari mumkin.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, mamlakatdagi gender tengligi darajasi va oiladagi zo‘ravonlik darajasi o‘rtasida to‘g‘ridan-to‘g‘ri va sezilarli bog‘liqlik mavjud bo‘lib, shundan ko‘rinadiki, gender tengligi kamroq bo‘lgan mamlakatlarda oiladagi zo‘ravonlik ko‘proq sodir bo‘ladi. Oiladagi zo‘ravonlik butun dunyo bo‘ylab erkaklar va ayollar uchun eng kam qayd etilgan jinoyatlardan biridir. Bundan tashqari, erkaklar qurbonligi bilan bog‘liq ijtimoiy stigma fikrlar tufayli, oiladagi zo‘ravonlik qurboni bo‘lgan erkaklar tibbiyot xodimlari tomonidan e'tibordan chetda qolish ehtimoli tabiiyki oshadi.

Oiladagi zo‘ravonlik ko‘pincha zo‘ravon ular bunga haqli deb hisoblaganda yoki bu maqbul, asosli yoki xabar qilinishi imkonsiz deb hisoblaganda sodir etiladi. Bu bolalar va boshqa oila a'zolarida avlodlararo zo‘ravonlik zanjirini keltirib chiqarishi mumkin, ular bunday zo‘ravonlikni maqbul yoki ma'qul degan ega bo‘lib qolishlari mumkin. Ko‘p odamlar o‘zlarini zo‘ravon yoki qurbon deb bilishmaydi, chunki ular o‘zlarining tajribalarini nazoratdan chiqib ketgan oilaviy nizolar deb hisoblashlari mumkin. Oiladagi zo‘ravonlikdan xabardorlik, idrok etish, ta'riflash va hujjatlashtirish turli mamlakatlarda juda farq qiladi. Bundan tashqari, oiladagi zo‘ravonlik ko‘pincha majburiy yoki yosh nikohlar orasida sodir bo‘ladi. Ba'zi munosabatlarda zo‘ravonlik bir davr bo‘lishi mumkin,

bunda keskinliklar kuchayadi va zo‘ravonlik harakati sodir bo‘ladi, keyin yarashuv va xotirjamlik davri keladi. Jabrlanuvchilar izolyatsiya, kuch va nazorat, zo‘ravon bilan travmatik bog‘lanish, moliyaviy resurslarning yetishmasligi, qo‘rquv va uyat yoki bolalarni himoya qilish sababli uydagi zo‘ravonlik holatlarida tuzoqqa tushishi mumkin. Zarar yetkazish natijasida jabrlanuvchilar jismoniy nogironlik, tartibsiz tajovuz, surunkali sog‘liq muammolari, ruhiy kasalliklar, cheklangan moliyaviy va sog‘lom munosabatlar o‘rnatish qobiliyatini boshdan kechirishi mumkin. Zo‘ravonlik bilan oilada yashovchi bolalar ko‘pincha erta yoshdanoq psixologik muammolarni ko‘rsatadilar, masalan, qochish, tahdidlarga o‘ta hushyorlik va tartibga solinmagan tajovuzkorlik, bu esa jiddiy travmatizmga olib kelishi mumkin. Oiladagi zo‘ravonlik” atamasining zamonaviy dunyoda birinchi marta qo‘llanilishi, ya’ni uydagi zo‘ravonlik ma’nosiga ega.1973-yilda Jek Eshli Buyuk Britaniya parlamentiga qilgan murojaatida bo‘lgan. Ilgari bu atama asosan fuqarolik tartibsizliklari, ichki zo‘ravonliklarni nazarda tutgan.Bolalarga nisbatan shafqatsiz munosabat tushunchasining ta’riflari jamiyatning ushbu muammo bilan shug‘ullanuvchi sohalari, masalan, bolalarni himoya qilish agentliklari, yuridik va tibbiy jamoalar, sog‘liqni saqlash xodimlari, tadqiqotchilar, amaliyotchilar va bolalar himoyachilari o‘rtasida bir-biridan farq qilishi mumkin. Ushbu turli sohalar vakillarining har biri o‘zlarining ta’riflaridan foydalanishga moyil bo‘lganligi sababli fanlar bo‘ylab muloqot cheklangan bo‘lishi mumkin, bu bolalarga nisbatan yomon munosabatni aniqlash, baholash, kuzatish,davolash va oldini olish harakatlariga to‘sqinlik qiladi.